

d'una actualitat enorme durant l'interregne anterior al compromís de Casp i durant el temps de les controvèrsies posteriors a la sentència. Per això seria fàcil d'explicar la presència de traduccions, possiblement sintetitzades, d'aquells capítols, els quals constituïen un dels elements més importants del marc jurídic dins el qual s'havia de moure la sentència. En aquest sentit és un element favorable a l'autenticitat el capítol «segon e terç» relatiu a l'exclusió de bords, el qual, com tothom sap, incidí de fet en la solució del problema successori, car obligà a excloure l'infant Frederic de Sicília.

Qualsevol que sigui el parer definitiu dels entesos, una cosa sembla indiscutible: durant el s. xv hom coneixia a València un text, segurament molt resumit, de la capitulació matrimonial sobre la que es basà la unió entre Aragó i Catalunya.

Barcelona, 17 d'abril de 1983

JOSEP PERARNAU I ESPELT

UN TERCER INFORME DE FREDERIC FURIÓ I CERIOL
A FELIP II SOBRE ELS PAÏSOS BAIXOS (1578)

L'any 1978 David Lagomarsino publicava uns *Avisos acerca de los Estados Bajos*, que atribuïa a Frederic Furió i Ceriol i datava del mes de juliol de 1566. Acabava la seva introducció dient que, uns quants anys més tard, vist el fracàs de la política de duresa personificada pel duc d'Alba, el conseller valencià «prescribió un curso de quince *Remedios* para aliviar la agravada enfermedad».¹

És possible que els *Avisos* i els *Remedios* no siguin els únics escrits de Furió i Ceriol sobre el tema adreçats a Felip II. M'ho fa dir o almenys sospitar el fet d'haver trobat a Londres, The British Library, Egerton

1. *Furió Ceriol y sus «Avisos acerca de los Estados Bajos»*, dins «Bulletin Hispanique», LXXX (1978), 101. Les darreres publicacions entorn d'aquell humanista són aplegades per Germà COLON, *L'humanista Furió Ceriol i la unitat de la llengua*, dins *Homenatge a Josep M. de Casacuberta 1*, Barcelona 1980, 117-130. Vegeu també ATCA, 1 (1982), 433-434 (núms. 391-392).

ms. 1506, f. 85^{r2} el següent paràgraf pertanyent a una carta de Gaspar de Quiroga, inquisidor general, a Felip II (amb la resposta, o almenys indicació de resposta, autògrafa del rei esmentat, al marge). L'inquisidor escrivia:

«Yo traté con Furió Ceriol de la manera que V(uestra) Magestad me lo embió a mandar, dándole a entender que no me atrevería yo a dar notiçia a V(uestra) Magestad de los medios que él proponía para la pacificación de los Estados Baxos y, con todo lo que le dixé, me quiso dexar el papel, que será con este villete. V(uestra) Magestad le podrá ver, si fuere servido. A my, ninguno de los tres medios que él da me parece bien. Aunque en su discurso no dexa de apuntar algunas cosas bien y a propósito».

L'anotació marginal autògrafa del rei diu així:

«Fue muy bien tratar con él como aquí decís. No he visto aun el papel. Procuraré verle. Y si conbiene que advertiros sobre ello, se hará».

La carta de Gaspar de Quiroga és datada de forma explícita: 18 d'agost de 1578. I amb aquesta, tenim totes les dades que la font ara anglesa ens proporciona sobre aquell «papel». Però és possible de precisar encara algun extrem, si tenim en compte d'altres punts ja coneguts.

La data ens permet de col·locar el «papel» en un context molt precís de la problemàtica de la dominació de la monarquia hispànica sobre els Països Baixos: la pròpia dels mesos posteriors a allò que algú ha qualificat de «gran victòria de Gembloux» de Juan de Austria, aigualida, però, per la victòria en sentit contrari de l'exèrcit dels Estats el 31 de juliol del mateix any a Rijmenam.³ Les dates semblen indicar que, rebuda aquesta mala notícia, el rei hauria volgut saber l'opinió de Furió i Ceriol, sense, però, que aquest s'assabentés de l'interès del monarca; per això, hauria demanat el seu parer a través de l'inquisidor general i com a cosa d'aquest, el qual fins i tot hauria fingit de témer a enviar el parer de Furió al rei.

2. Inventari força detallat de les peces agrupades en aquest volum és el d'Enrique LLAMAS, *Documentación inquisitorial. Manuscritos españoles del siglo XVI existentes en el Museo Británico*, Madrid 1975, 43-49, en particular 46, núm. 16, on, però, no assenyala que la carta del 18 d'agost de 1578 contingui cap referència a Frederic Furió i Ceriol.

3. Sobre la situació d'aquells moments, hom pot consultar unes exposicions generals complementàries: la versió castellana de Ricardo GARCÍA VILLOSLADA, dins *La Iglesia en la España de los siglos XV y XVI*, dirigida por José Luis GONZÁLEZ NOVALÍN (*Historia de la Iglesia en España III*, 2.º, Biblioteca de Autores Cristianos maior 21), Madrid 1980, 84; amb visió belga dins E. de MOREAU, *Belgique*, a «Dictionnaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastiques», VII, París 1934, 632.

Del «papel» de Furió només en sabem una cosa: que es concentrava en «tres medios».

La data i aquesta última dada dels «tres medios» ens condueixen a diferenciar ben clarament el «papel» de 1578 dels *Avisos* del juliol de 1566 i dels *Remedios* que, segons Lagomarsino, pertanyen al moment en què calgué admetre el fracàs de la mà dura personificada pel duc d'Alba, Fernando Álvarez de Toledo, i substituir-lo per Lluís de Requesens, cosa que s'esdevingué el 1573, any en què, segons l'autor esmentat, caldria datar els *Remedios*.⁴

La precisió relativa als «tres medios» confirma que el nostre «papel» era divers dels altres dos informes, car els *Avisos* ja són publicats i certament no sols no parlen de tres remeis, ans no parlen de cap, car explícitament diu Furió que ell es limita a assenyalar diverses causes (set) de la gravetat de la situació, bo i deixant el diagnòstic i la indicació de remeis al metge, el qual no era altre que el rei.⁵ En els *Remedios*, en canvi, segons Lagomarsino, Furió ja feia el pas d'acceptar el paper de metge, però les medicines no eren tres, sinó quinze. Ací, en canvi, Gaspar de Quiroga parla taxativament de tres.

Tindríem, doncs, que Frederic Furió i Ceriol escriví almenys tres dictàmens sobre la situació dels Països Baixos per a Felip II: els *Avisos acerca de los Estados Bajos* l'any 1566; els *Quince remedios* l'any 1573; i els *Tres remedios* l'agost de 1578.

La carta de Gaspar de Quiroga ens dóna també alguna notícia biogràfica, car tant aquesta com la que la segueix en el manuscrit londinenc (de la qual hom pot saber ja l'existència a través del citat catàleg de Llamas, a diferència de la nostra) ens presenten una situació en la qual, almenys del 18 d'agost al 12 de setembre de 1578, data de la següent, Furió i Ceriol es troba a la cort reial almenys en el sentit que té entrada en una de les institucions més importants de la monarquia hispànica, la Inquisició, però no té contacte directe amb el rei, ans només a través de l'inquisidor i concretament a través de Gaspar de Quiroga. Més encara, aquells dies almenys, Furió i Ceriol devia viure en la mateixa població on es trobava aquest inquisidor, però no puc precisar quina era, car cap de les dues cartes de què parlo no porta indicació de lloc en assenyalar la data. Només sembla que el rei no es trobava en el mateix lloc, car de la segona es dedueix que les remeses de documentació de l'inquisidor al rei no eren constants (tal com hauria estat normal, si tots haguessin coincidit en la mateixa

4. David LAGOMARSINO, *Furió Ceriol* (cit. nota 1), 101.

5. *Ibid.*, 102-103.

població), ans es podien demorar almenys dos o tres dies, cosa que fa pensar en correus especials i, per tant, en una certa distància.⁶

També és interessant de fixar-se en el capteniment de Felip II. El rei vol saber què pensa Furió i Ceriol, però l'evita, més encara, evita sobretot que el valencià pugui pensar que el rei vol saber allò que ell pensa. El rei estava convençut que les gestions que Furió i Ceriol pogués fer en afers que preocupen Felip II serien contràries als desigs del monarca. Per això, en les anotacions autògrafes de la carta següent, és tan explícit a indicar que considera contraproduent una possible presència de Furió a Montsó durant les corts dels regnes de la corona catalano-aragonesa, sempre, però, a condició que l'operació d'apartar-l'en sigui feta de manera que l'interessat no pugui endevinar-hi la mà del rei.⁷ Les relacions, doncs, amb el rei sembla que seguien essent bàsicament idèntiques a aquelles de què Furió es queixava un any després d'haver-se deixat convèncer de tornar a la Península Ibèrica.⁸

Barcelona, 12 de març de 1983

6. Les expressions de Gaspar de Quiroga són aquestes: «Fadrique Furió Ceriol vino a my posada el miércoles passado en la tarde y me dió el papel que será con éste, pidiéndome que le viesse y que luego otro día sería conmigo a darme a entender lo que cerca de lo contenido en él dudasse. Y con ésto se fue sin dezir más. Ayer, jueves, tornó y me dixo de palabra lo que en el dicho avía dicho por escrito, añadiendo que lo que le movía era el servicio de Dios y el de V. Magestad. Ame parecido embíarle para que V. Magestad le mande ver, para si viere algo qué prevenir, pues son de las materias que se avrán de tratar en las cortes de Monçón», Londres, British Museum, Egerton 1506, f. 87^r, data de 12 de setembre de 1578.

7. «... lo que más habría que prevenir, sería que no fuese Furió a Monçón... que podría ser del inconveniente que podéis pensar y principalmente por las cosas del sancto Oficio, en que no me ha parecido nada bien ni en algunas otras cosas de las que allí dice. Mas ésto avría de ser con gran disimulo y sin que él mismo lo entendiese, a lo menos la causa... pensad en todo ésto y mirad lo que convendrá y si podría aver forma de encaminar que no fuese allá como he dicho, que cierto no conviene», *ibid.*, f. 87^r.

8. R. W. TRUMAN, *Fadrique Furió Ceriol's return to Spain from the Netherlands in 1564. Further Information on its Circumstances*, dins «Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance. Travaux et Documents», XLI (1979), 366-369; resum dins ATCA, 1 (1982), 433, núm. 391.